

ISTORIE

Marian Voicu lucrează de peste 20 de ani în televiziune și radio, ca moderator și producător. Timp de zece ani a realizat filme documentare pentru TVR despre comunitățile românești – de la istryromâni și aromâni până la românii de peste Bug și cei din Federația Rusă. Este primul jurnalist român care a filmat în Sudan, Uganda și Siberia. Între 2008 și 2010 a realizat Intervierile Europa FM. A fost manager de proiect la Radio România Chișinău.

A primit mai multe premii naționale și internaționale, cel mai recent fiind Medalia de aur din partea Asociației Corespondenților ONU (2015), pentru documentarul *Exodul: O tragedie siriană*. A fost decorat cu Ordinul Național „Serviciul Credincios” în grad de cavaler.

Printre cele mai recente filme documentare se numără *Torna, torna, fratre! Istoria aromânilor spusă de ei înșiși* (2015) și *Breaking Fake News! Războiul de după războiul rece?* (2017).

În 2016 a publicat la Editura Humanitas volumul *Tezaurul României de la Moscova: Inventarul unei istorii de o sută de ani*.

MARIAN VOICU

MATRIOȘKA MINCINOȘILOR

FAKE NEWS,
MANIPULARE,
POPULISM

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Andreea Niță
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Emilia Ionașcu, Carmen Petrescu

Tipărit la Monitorul Oficial R.A.

© HUMANITAS, 2018

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Voicu, Marian

Matrioșka mincinoșilor: fake news, manipulare, populism /

Marian Voicu. – București: Humanitas, 2018

Conține bibliografie

ISBN 978-973-50-6131-9

32

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 021 311 23 30

CUPRINS

<i>Index de termeni</i>	11
Introducere	15
Partea I	
RĂZBOIUL RECE AL DEZINFORMĂRII	
1. Cum a început „noul Război Rece“?	25
Printre faldurile Cortinei de Fier	25
Se aude trompeta de la Kremlin	31
Intră în scenă „oamenii politicoși“	34
2. Începe războiul pentru mințile oamenilor	40
Ce fel de război este acesta?	40
Rusia schimbă regulile războiului	44
Versiunea nr. 6	47
Telefonul galben	50
Politica trebuie să fie ca un film!	55
Premii secrete pentru operațiuni secrete	60
3. Arta înșelătoriei	63
Arta militară a înșelătoriei	63
Dezinformarea – un serviciu onorabil	68
Propaganda, sora mai mare a <i>Maskirovkăi</i>	70
Spețpropaganda. Războiul informațional	73
Metanarațiune și metalimbaj	74
Satele lui Potemkin	77
4. Ucraina: Matrioșka dezinformării	82
Vocabularul și narațiunile dezinformării	88
5. România: Războiul hibrid împotriva propriului popor	98
O revoluție <i>fake</i> ?	99
Instrumentalizarea urii: Martie negru (<i>Fekete március</i>)	110

6 CUPRINS

Partea a II-a

ÎN LABIRINTUL MINCIUNILOR

6. Uniunea Europeană: „Un proiect satanist“	133
Gayropa	133
Vechile hărți sunt luate de pe rafturi	148
Ce poate face o analiză semantică bulgară.	155
Dincolo sau dincoace de Cortina de Fier?	158
7. Brexit: Tabloidizarea minciunii	164
Băieții răi ai Brexitului	176
8. Franța: Fancy Bear <i>est toujours là</i>	185
Amprente? Urme de copite și coarne	195
9. SUA: Industria carnavalului	198
Bateți în masă și strigați ca din gură de șarpe!	206
10. Germania: Noua <i>Ostpolitik</i>	214
„Cazul Lisa“	221
11. România: „Colonia săracă a Europei“	228
Cum să pui în scenă o știre <i>fake</i> :	
România vinde arme teroriștilor	228
Menajeria cu jurnaliști.	
Sputnik și pisica neagră a lui Confucius	248
12. Republica Moldova: Poligonul „Lumii Ruse“	269
Kremlin: „ <i>Make Romania great again!</i> “	269
„Jandarmul român“ – o dezinformare centenară	277
<i>Kompromatul</i> moldovenesc și <i>Laundromatul</i> rusesc	280
Minunata „Lume Rusă“	291
„Toate nenorocirile vin din Vest“	298
NATO, <i>stop! Go home!</i>	
(Cum era să înceapă al Treilea Război Mondial)	302
13. Rusia: o demnitate antropologică supremă.	305
Făt-Frumos din Moscova	305
Rusia, o țară asediată?.	307
Noul mesianism rus	312
Istoria <i>fake</i> . Noua mitologie neoimperială rusă	315
Pedepsirea Estoniei	326
Piatra lui Ghimpu și tancul lui Renato.	329

Partea a III-a

CINE CONTROLEAZĂ ADEVĂRUL?

14. Metaversul minciunii	337
O tură prin cyberunderground	337
Ferma de troli și Bucătarul lui Putin	343
Armatele de boți	347
Hackerii patrioți	354
Mașina automată de propagandă	357
Mercenarii din undergroundul cibernetic	363
Păienjenișul <i>fake</i>	367
Rețelele radicalizării sociale	369
Ghetourile digitale	375
Puterea invizibilă	380
15. Ce se întâmplă în mintea noastră?	384
Noul ritual al comunicării: emoție, nu informație	384
Boala secolului XXI: tulburările informaționale	390
O scurtă vizită prin Muzeul American al Farselor	392
În căutarea noilor mituri fondatoare	395
Teoria conspirației și narațiunile paranoide	398
Lupta între „patrioți“ și „statul paralel“	406
Negaționiști până la moarte	411
16. Ce e de făcut?	419
Occidentul deliberează	420
<i>Fact checking</i>	428
Americani încearcă să înțeleagă ce li se întâmplă	435
Internetul – a cincea putere?	441
Bolta universului moral	445
<i>Mulumiri</i>	451
<i>Bibliografie</i>	453

Pentru K & D

INDEX DE TERMENI (în context *fake news*):

Afiliați Kremlinului: Finanțați sau controlați de guvernul rus.

Bot (engl.): Agent software automatizat care interacționează cu serverele, rulează sarcini simple și repetitive, construit pe principiul rețelelor neurale, dotat cu un anumit grad de inteligență artificială.

Bot social (engl.): Agent software care interacționează cu utilizatorul uman în limbaj natural, având capacitatea de a mima comportamentul din mediile sociale.

Bule sociale (bule filtru): Stare de izolare intelectuală provocată de furnizarea de către motoarele de căutare și rețelele sociale a unor informații asemănătoare celor accesate anterior.

Camere cu ecou: Mediu în care o persoană este expusă doar la opinii sau convingeri care coincid cu cele proprii, ceea ce duce la consolidarea propriilor credințe și rezistență față de cele diferite.

Control reflexiv: Procesul specific prin care este imitat raționamentul sau comportamentul posibil al inamicului, determinându-l să ia o decizie nefavorabilă pentru el.

Cyborg: Agent software semiautomatizat.

Dezinformare: Informații false sau distorsionate care au fost construite atent, fiind introduse în secret în sistemul de comunicare al adversarului pentru a înșela fie decidenții, fie opinia publică. (Propagandă neagră, pop.)

Distorsiune de confirmare (Confirmation Bias, engl.): Tendința de a procesa prin căutare sau interpretare informațiile care sunt în concordanță cu credințele existente.¹

Dreaptă alternativă: (Alt-right, engl.): Organizații sau grupări cu vederi extremiste sau reacționare din SUA, caracterizate prin respingerea sistemului politic tradițional și folosirea presei online pentru a disemina sistematic conținut controversat.

¹) Încă nu există o expresie acceptată unanim în limba română. Mai sunt întâlnite variante precum prejudecată de confirmare, confirmare subiectivă a convingerilor sau prejudecată confirmativă.

- Dreaptă naționalistă*: Grupări sau indivizi care manifestă vederi xenofobe, care caută să definească și să apere o naționalitate „adevărată“ de elementele care ar putea să o corupă.
- Extremă dreaptă*: Grupări sau indivizi caracterizați prin naționalism, rasism, xenofobie, favorabili autocrației sau unui stat puternic care să îi protejeze de „elementele alogene“.
- Extremă stângă*: Grupări sau indivizi caracterizați prin concepții antiglobalizare, antifascism militant, anarhism, anticapitalism, anti-NATO, procomunism.
- Fake news* (engl.): Informații fabricate, distorsionate sau trunchiate, diseminate în presa tradițională și cea alternativă, precum și în rețelele sociale de către un stat sau o organizație, având un buget, o strategie și o ideologie, cu scopul de a adânci tensiunile sociale existente și a crea confuzie.
- Komproimat* (rus.): Informații compromițătoare folosite pentru a șantaja, discreditata sau manipula pe cineva, de obicei în scop politic. Termen format prin telescopajul cuvintelor *compromițător* și *material*.
- Lumea Rusă*: Concept geopolitic de natură *soft power* prin care se urmărește promovarea la scară globală a limbii, culturii și civilizației ruse în lume, precum și susținerea etnicilor ruși și a rusofonilor din afara Federației Ruse, în cooperare cu Biserica Ortodoxă Rusă.
- Maskirovka* (rus.): Distorsionarea percepției inamicului privind propriile capacități și obiective (ad litteram – înșelătorie, camuflaj).
- Măsuri active*: Acțiuni militare, insurecții, spionaj, sabotaje, asasinat, stimularea deliberată a tulburărilor sociale.
- Metanarațiune fake*: Modalitatea de a relata prin narațiuni *fake*, capacitatea acestora de a se regenera în metastructuri autonome.
- Metalimbaj fake*: Sistem lingvistic care permite analiza structurii și simbolurilor limbajului *fake*.
- Narațiune fake*: Structură narativă construită atent, ca vehicul pentru *fake news*.
- Presă alternativă*: Presa online sau offline care este produsă independent și care oferă puncte de vedere alternative față de presa tradițională.
- Profile psihometrice*: Profile personale (cunoștințe, aptitudini, atitudini, trăsături de personalitate etc.) realizate prin măsurarea capacităților și proceselor mentale.
- Propagandă*: Diseminarea sistematică a unor idei, teorii, opinii, în acest caz cu scop politic, în special pentru a câștiga masele de partea puterii.
- Război hibrid*: Conflict în care actori statali și nonstatali combină acțiunile militare convenționale cu cele nonmilitare, inclusiv războiul informațional, electronic și cibernetic.

- Război informațional*: Instrumentalizarea informației ca armă prin campanii de *fake news* împotriva unui stat, cu scopul autodezorganizării și autodezorientării adversarului, asociat războiului hibrid.
- Sat Potemkin* (*Potemkinskaia derevnia*, rus.): Construct fals, menit a înșela. Se spune că prințul Grigori Potemkin a ridicat în calea împărătesei Ecaterina cea Mare sate de decor, ca s-o păcălească, cu ocazia vizitei acesteia în 1787 în noile teritorii cucerite, care vor deveni Noua Rusie.
- Spetpropaganda* (rus.): Operațiuni de informații multidisciplinare instrumentalizate militar de serviciile de informații ruse în războiul informațional. Termen format prin telescopajul cuvintelor *propagandă* și *specială*.
- Știre falsă* (*Misinformation, False News*, engl.): Informație lipsită de acuratețe, care nu corespunde faptelor, generată fără intenție sau cu intenție pentru a aduce venituri financiare, care nu are la origine o ideologie sau strategia unui stat.
- Temniki* (rus.): Editori care controlează fluxul *fake news*, în numele și în beneficiul Kremlinului.
- Trol* (în context *fake news*): Persoană plătită pentru a genera și disemina *fake news* în presa alternativă și pe rețelele sociale.
- Tulburări informaționale*: Tulburare psihică provocată de poluarea informațională.

INTRODUCERE

Pentru Occident, epoca *Fake News* a început în 2016, odată cu Brexitul și alegerile prezidențiale americane, ceea ce ar putea fi semnul unei uimitoare inocențe. Cu cel puțin trei ani înainte, odată cu izbucnirea protestelor proeuropene din Kiev, Kremlinul a declanșat o adevărată campanie de *fake news*, propagandă și dezinformare. După anexarea Crimeii și războiul din Donbas, campania a căpătat caracteristicile unui război informațional în toată regula. Occidentul a fost surprins, încercând să înțeleagă dacă e vorba de un nou tip de război hibrid. Vom vedea însă că *fake news* reprezintă expresia modernă a unor vechi practici sovietice instituționalizate în cadrul armatei și poliției secrete, devenind apoi temelia statului sovietic însuși.

Vladimir Putin avea să traseze liniile de forță ale viitorului război informațional în discursul rostit la Clubul Valdai în 2013, un adevărat îndreptar al dezinformării și propagandei împotriva Vestului. Narațiunile Kremlinului sunt declinate atât pe continentul european, cât și pe cel american: Europa se dezintegrează, într-o mișcare centrifugă din ce în ce mai puternică, statele naționale revoltându-se împotriva planurilor Bruxellesului de a le transforma în colonii; mișcările de stradă sunt tot mai numeroase; UE este condusă de un lobby secret pedofil care smulge copiii din brațele familiilor lor și îi încredințează unor familii de homosexuali (pedofilia urmând a fi legalizată în UE); Ucraina este condusă de o juntă fascistă care a început exterminarea în masă a rușilor din Donbas; americanii vor să înceapă un război cu Rusia, așa cum au făcut și în Siria, unde au creat și înarmat ISIS; SUA a generat criza refugiaților, pentru a supune

Europa; oligarhia mondială (al cărei exponent este Soros) finanțează revoluții colorate pentru a confisca puterea prin lovituri de stat; democrația populară este atacată de statul paralel etc.

În același timp, Rusia este apărătoarea valorilor tradiționale, singura care poate salva Occidentul, așa cum l-a salvat și de fascism prin jertfa din Marele Război pentru Apărarea Patriei, pe care revizionistii occidentali o neagă azi. Marea Rusie va zdrobi homosexualitatea, terorismul musulman, fascismul renăscut, protejând civilizația creștină de migrație și „așa-numita“ corectitudine politică – instrumente ale forțelor oculte care vor să conducă omenirea. Este discursul comunist al „Luptei pentru pace“, reformulat. De data aceasta, ne avertiza Putin la Clubul Valdai, pericolul e uriaș, căci Occidentul decadent pune credința în Dumnezeu și credința în Satana pe același plan. Este ora astrală și doar Moscova poate interveni.

Kremlinul afirmă că modelul democrației liberale occidentale este disfuncțional și perimat, iar viața e mai bună în Rusia, în pofida sancțiunilor impuse în mod nedrept de Vest. Poate că, pe ici, pe colo, mai există sărăcie în Rusia, pare a spune Putin, dar măcar rușii trăiesc într-o țară măreață, iar măreția are un preț. Dacă Rusia nu se poate întări, atunci poate slăbi Vestul. Puterea, în fond, este relativă.

Narațiunile *fake* privesc nu numai viitorul, ci și trecutul. Pentru Kremlin, trecutul este impredictibil. Contestarea istoriei Marelui Război pentru Apărarea Patriei, a rolului de eliberatori al sovieticilor, este o trădare, indiferent de ce parte a frontierei ruse te-ai afla. Atacarea Finlandei, ocuparea țărilor baltice și a Basarabiei, participarea la dezmembrarea Poloniei sunt pentru Kremlin narațiuni alternative, dușmănoase, revanșarde. Istoria *fake* este o variantă la scară mare a adevărilor alternative.

Distincția între *false news* și *fake news*, între *misinformation* și *disinformation* nu operează în limba română. Echivalarea *fake news* = știri false nu acoperă semantic toate diferențele și nuanțele. În cazul informației lipsite de acuratețe, care nu corespunde faptelor, generată fără intenție sau cu intenție pentru

a crește vânzările, a crea audiență sau trafic web, vorbim de *false news* și *misinformation*. În cazul unei campanii de generare și propagare de informații fabricate, care implică o strategie, un buget și o ideologie, îndreptată împotriva unui individ sau unei comunități, vorbim de *fake news* și *disinformation*. Atunci când această campanie este îndreptată împotriva unui alt stat, este vorba de *război informațional*. Vom folosi așadar termenul *fake news*, și nu pe cel de *știri false*, acolo unde este cazul, pentru a face distincția care nu operează în limba română. Mai mult, în prezent, lumea academică occidentală dezbate asupra termenului științific care va defini cel mai bine fenomenul, existând un consens în ceea ce privește golirea de conținut a sintagmei *fake news*.

Până la începutul anului 2017, cei mai mulți universitari, jurnaliști și analiști militari din lumea anglo-saxonă tratau fenomenul *fake news* și cele două evenimente amintite mai sus, Brexitul și alegerile prezidențiale americane, fără a face vreo legătură majoră cu Rusia. Între timp, au apărut informații solide din anchetele investigatorului special Robert Mueller, Congresului american și Parlamentului Marii Britanii, din rapoartele serviciilor de informații și din anchetele jurnaliștilor.

În acest volum vom documenta dezinformarea, propaganda și știrile *fake* generate și propagate de Kremlin în estul Europei și în Occident și care vizează evenimente majore cum sunt alegerile, dar și operațiunea care are ca scop destabilizarea societății occidentale, exploatarea faliilor sociale existente, pentru a crea confuzie, nemulțumire, schimbări sociale.

Vom vedea că există un vocabular și o sintaxă, narațiuni, metanarațiuni și metalimbaj *fake*. Apariția acestora în zone fără legătură directă cu Moscova, cum ar fi spațiul public american, cel turc, maghiar sau românesc, ne vor îndreptați să afirmăm că discursul populist are același tip de expresie. Propaganda rusă a preluat teme din dezbaterile publice occidentale, precum critica liberalismului și a globalizării, remodelându-le într-un discurs național-suveranist. S-au creat noi Internaționale, în care își dau mâna extrema dreaptă europeană și dreapta alternativă

americană, supremațiștii albi și neonaziștii, discursul fiind același cu cel al liderilor autoritariști și populiști.

Fake news provoacă distorsiuni în țesutul social și în etosul democrațiilor liberale, fiind un simptom al populismului. Pentru regimurile autoritariste, presa nu reprezintă dreptul oamenilor de a fi informați corect, ci mai degrabă dreptul statului de a minți. *Fake news* au devenit motorul unei noi realități, expresia unei noi epoci, cea a postadevărului. Militarii văd aici o nouă expresie a războiului hibrid, mediul academic vorbește despre poluare informațională, filozofii văd o schimbare de paradigmă a comunicării, iar psihologii identifică un nou tip de tulburare psihică – tulburarea informațională.

Campaniile de *fake news* sunt gândite pentru a semăna neîncredere și confuzie, pentru a adânci faliile socio-culturale folosind tensiunile etnice, rasiale și religioase. Studiile științifice demonstrează că expunerea la *fake news*, dezinformare sau teorii ale conspirației duc la alterarea percepției și luarea unor decizii în consecință.

Dieta informațională zilnică este din ce în ce mai dificilă – ce e adevărat și ce e fals în jur? Cine e arbitrul adevărului? Fiecare poate crede ce vrea, își poate construi realitatea pe care o dorește, din informațiile pe care le selectează, conform teoriei distorsiunii de confirmare. Trăim în camere cu ecou, suntem alimentați cu *fake news* care ne sunt livrate de motoare informaționale uriașe. Rețelele sociale au devenit rețele ale radicalizării sociale.

Odinioară, liantul social în configurarea comunităților și societăților omenești îl constituiau miturile. În absența lor, apar antimiturile, în locul narațiunilor – antinarațiunile, în locul adevărilor – adevărurile alternative. În acest loc gol au apărut Putin și Trump, Farage și Le Pen, Orbán și Erdoğan. Ideologii alt-right și negaționistii încălzirii globale, conspiraționiștii antivaccinare și cei care cred că *Protocoalele Înțelepților Sionului* este revelația interzisă duc o adevărată bătălie pentru controlul noilor mituri – narațiunile alternative. Dacă miturile de odinioară vorbeau despre ceea ce ne unește, narațiunile alter-

native vorbesc mai degrabă despre ceea ce ne deosebește și ne desparte.

Cum s-a ajuns la apetența colosală pentru știrile fabricate, mincinoase? Ceea ce contează astăzi, în epoca postadevăr, nu mai este informația, ci emoția. Iar adevărul alternativ, așa cum îi place administrației Trump să-i spună minciunii, este cel mai bun vehicul pentru emoție în media de astăzi. Comunicarea nu mai este de tip mecanic, ci un ritual fondat pe reprezentarea credințelor comune. Vizionarea unui talk-show politic nu mai ține de informare, ci de participarea la un adevărat serviciu religios comun virtual – un act public, un act ritual, un act dramatic.

Chiar dacă dezinformarea instituționalizată este veche de cel puțin o sută de ani, noutatea este adusă de rețelele sociale, care propagă exponențial *fake*-ul, permițând celulelor de propagandă să se multiplice malign în corpul sănătos al societății virtuale. Mesajul *fake* generat cu intenție este repostat de armatele de troli și boți implicate în războiul informațional.

Ecosistemul informațional contemporan nu a fost creat pentru a produce dezinformare, însă structura platformelor sociale permite capitalizarea răspunsului emoțional, în defavoarea celui rațional. Minteia noastră a fost dintotdeauna un câmp de luptă pentru diferite forțe sociale, dar niciodată numărul celor care luptă pentru controlul gândurilor și sentimentelor noastre nu a fost vreodată atât de mare.

Asistăm la nașterea unui model predictiv de personalitate care i-a permis companiei Cambridge Analytica să creeze profilurile psihometrice ale tuturor alegătorilor din SUA, actualizate automat cu datele pe care fiecare le generează online. Folosind aceste profiluri, Cambridge Analytica nu numai că poate afla opțiunea electorală a fiecărui alegător, dar îi și poate influența comportamentul electoral prin *fake news*. Este vorba de automatizarea manipulării alegătorilor la o scară nemaiîntâlnită. Nici o mișcare politică radicală nu a avut vreodată la îndemână o astfel de tehnologie de dezinformare. În viitor nu

va mai exista un război al ideilor candidaților, diferența o vor face precizia profilurilor psihometrice și viclenia *fake news*-urilor. Va fi un război informațional în toată regula, un război al inteligenței artificiale.

Uniunea Sovietică a hipnotizat Occidentul timp de 74 de ani cu forța sa gigantică, sfârșind prin a se autosugestiona. Satele de decor construite de Grigori Potemkin pentru a o păcăli pe Ecaterina cea Mare, așa-numitele sate Potemkin, au devenit un Hollywood sovietic post-Cernobîl. Radiațiile ucigașe continuă să scape de sub lespede de uriașă de beton de la Pripiat, tot așa cum propaganda național-comunistă a lui Ceaușescu continuă să creeze iluzia unui popor dac care a inventat limba latină. Puterea sovietică era goală pe dinăuntru. O butaforie putredă din care au mai supraviețuit, ici-colo, statuile-clonă ale lui Lenin. Va reuși regimul lui Putin să repopuleze nu numai Rusia, ci și Lumea Rusă cu sate Potemkin?

Alunecarea Occidentului spre populism este sprijinită de Rusia. Regimul autoritarist de la Kremlin rezonează cu Trump și Erdoğan, Le Pen și Farage. Pentru Putin, Rusia este o cetate asediată de Gayropa și Ucraina fascistă, infiltrată de ONG-urile lui Soros, de lobby-ul european al pedofiliei camuflat în corectitudinea politică și drepturile omului. Pentru Donald Trump, America este o cetate asediată de mexicani violatori, traficanți de droguri, teroriști musulmani și propovăduitori ai vaccinării obligatorii. În abisurile acestui metavers al minciunii se găsesc armate de troli și boți, iar extrema stângă și extrema dreaptă defilează împreună virtual. Un ecosistem transnațional, născut din viclenia regimurilor iliberale și frustrările unei clase de mijloc occidentale aflate în căutarea unor noi mituri.

S-ar putea îndrepta și România către un regim iliberal? Apariția metanarațiunii și metalimbajului *fake news*, care definesc postdemocrația, sunt primele simptome: România, ni se spune, este o cetate infiltrată de *statul paralel*, pe care Bruxellesul vrea să o transforme într-o colonie a Uniunii Europene, o țară unde valorile tradiționale ale familiei sunt amenințate, iar oligarhia ocultă conspiră prin multinaționale și Soros împotriva puterii alese legitim de popor.

Episoadele din istoria recentă a României – Revoluția, mine-riadele și evenimentele de la Târgu Mureș din martie 1990, sunt revizitate în acest volum din perspectiva acestui aparent nou fenomen. Deși preced declanșarea *fake news*, ele sunt dova-da perpetuării practicilor regimurilor comuniste de a instrumen-taliza dezinformarea. Revoluția română ar putea fi astfel primul război hibrid împotriva propriului popor, așa cum înțelegem astăzi acest termen.

Instituțiile care produc consens în aflarea adevărului – presa, universitățile și justiția – sunt atacate constant în Româ-nia. Iar criteriile care atestă democrația liberală – respectarea legilor, responsabilizarea aleșilor în fața alegătorilor și încrede-rea în generarea prosperității – abia mai sunt îndeplinite.

Nu putem forța o apropiere între discursul Moscovei (promo-vat, printre alții, de RT și Sputnik în afara Federației Ruse) – pericolul Europei incestuoase, pedofile și gay, lăcomia marilor corporații, deturnarea suveranității naționale de către oamenii lui Soros – și cel al guvernării PSD-ALDE (promovat, printre alții, de Antena 3 și România TV) – transformarea României într-o colonie UE, sponsorizarea protestelor antiguvernamentale din 2017 de către companiile multinaționale, implicarea lui Soros în organizarea protestelor –, dar putem să remarcăm coinci-dențele.

Sau, folosind cuvintele lui Confucius citate de Sputnik, este într-adevăr greu să găsești o pisică neagră într-o cameră întune-coasă, mai ales dacă ea nu este acolo. Dar e suficient să îi auzi o dată miorlăitul ca să știi că ai de-a face cu o pisică.

Partea I

RĂZBOIUL RECE AL DEZINFORMĂRII

„Întrucât regimul este captiv propriilor minciuni, trebuie să falsifice totul. Falsifică trecutul. Falsifică prezentul și falsifică viitorul. Falsifică statisticile. Pretinde că nu are în subordine un aparat polițienesc omnipotent și lipsit de scrupule. Pretinde că respectă drepturile omului. Pretinde că nu persecută pe nimeni. Pretinde că nu îi e teamă de nimeni. Pretinde că nu pretinde nimic.“

VÁCLAV HAVEL

1.

CUM A ÎNCEPUT „NOUL RĂZBOI RECE“?

PRINTRE FALDURILE CORTINEI DE FIER

Suntem în noiembrie 2013. Am sosit la Vilnius, în preziua Summitului Parteneriatului Estic. Ninge potolit. Pe drumul de la aeroport spre oraș, o zăresc cu coada ochiului pe Angela Merkel, pe un panou publicitar uriaș. Ne zâmbește, parcă ștregărește. Împart taxiul cu un jurnalist ceh care se recomandă Michael Švec, adăugând că acesta este chiar numele lui. Îl simt cum tresare din când în când, în timp ce își anunță soția că a ajuns cu bine. Chiar dacă e născut în Plzeň și se gândește deja la berea albă pe care o vom bea mai târziu, dezinvoltura cu care taximetristul nostru nu ratează nici un semafor roșu îl amuțește. Suntem în Est.

Deocamdată, summitul pare a fi o nuntă fără mireasă – delegația ucraineană se lasă așteptată. Ianukovici nu a confirmat participarea până în ultima clipă, punându-i pe jar pe reprezentanții Uniunii Europene. În schimb, delegația Republicii Moldova se anunță a fi numeroasă. Se pare că va fi prezentă și orchestra Lăutarii, iar la dineu se va bea vin moldovenesc. Moldovenii se pregătesc pentru nuntă și ucrainenii pentru divorț. Ce va înțelege oare cehul meu bonom din toate astea?

Miza e uriașă pentru estul și vestul Uniunii Europene, dar din motive diferite. Pragmatismului occidental i se opune ambiția sentimentală a Estului de a-i recupera pe cei rămași dincolo de Cortina de Fier. Angajamentele și negocierile privind Acordul de liber schimb sau piața energiei, liberalizarea vizelor sau reforma instituțiilor par a fi, în preziua summitului, doar